

کافی است به قفسه‌های متراکم هر کدام از مجموعه‌دارانی که در گوشه و کنار شهر هستند، سری بزنیم تا در میان همه وسایل موجود، قوطی‌های کوچک و مقوایی رنگین روایتگر روزهای رفته شوند.

کبریت، این کهنسال تاریخی، جزو معدود یادگارهای تاریخی است که دست در دست توسعه، ریشه‌هایش را محکم نگاه داشته و شاخ و برگش را وسیع‌تر کرده. از آخرین سال‌های قرن پیش که مسافران و تاجران ایرانی ساکن در اروپا، شکل مدرن این محصول را به ایران آوردند و از ابتدای سال‌های ۱۳۰۰ خورشیدی به این سو، آن را در کارخانه «کبریت توکلی»، نخستین مجموعه مدرن کبریت‌سازی ایران در تبریز تولید کردند تا امروز، چراغ‌چندین و چند کارخانه کوچک و بزرگ در این حوزه افروخته شده. همین چوب‌های ظریف و نحیف، زندگی‌های بسیاری را روشن کرده و با تمام مصائب، همچنان روشن نگاه داشته‌اند.

شانه به شانه خاندان خوش فکر توکلی، خاندان خوشنام خوبی که در کشور به تجارت و داد و ستد شهره‌اند، کارخانه کبریت ممتاز را در اراضی اطراف تبریز پایه‌ریزی کردند و در ۱۰۰ سال اخیر، این مجموعه را به عنوان یکی از یادگارهای ورود ایران به دنیای صنعتی حفظ کرده‌اند.

کارخانه کبریت ممتاز امروز یکی از قطب‌های مهم تولید کبریت در کشور در قرن اخیر بوده و این مجموعه جزو معدود مراکزی است که همچنان پرچمدار حفظ مسیر، تحول در روند فعالیت‌های تولیدی و نوآوری در ماندگاری است.

● دنیای ممتاز

کارخانه تاریخی ممتاز یکی از نخستین مجموعه‌های کبریت‌سازی کشور است؛ با اینکه همین موضوع برای جذابیت آن کافی به نظر می‌رسد، اما این تمام ماجرا نیست. کارخانه کبریت‌سازی ممتاز، میزبان نخستین موزه تخصصی کبریت کشور است و این موزه روایتگر هر چیزی است که بازدیدکننده از دیروز و امروز کبریت‌سازی می‌خواهد بداند.

برای رسیدن به این موزه «ممتاز» باید از تبریز در مسیر جاده تهران حرکت کنیم تا کیلومتر اول جاده اهر که تابلوهای «کارخانجات کبریت ستاره ممتاز» و «موزه کبریت ممتاز» خودنمایی می‌کند.

این مجموعه روزهای غیرتعطیل از ساعت ۸ صبح تا ۱۴ و در شرایط خاص با هماهنگی قبلی تا کمی بعدتر آماده حضور میهمانان است.

● دیروز و امروز کبریت

آن سوی دیوارهای بلند کارخانه و در ورودی موزه، نگاه مشتاق و مهربان همکاران مجموعه منتظر است.

موزه کبریت ممتاز به عنوان نخستین موزه تاریخ کبریت کشور، خاطرات بی‌مانندی از نخستین تلاش‌ها برای ساخت محصولی دارد که در ابتدا کالایی لوکس محسوب می‌شد و بعدها جایش را در زندگی مردم آنچنان باز کرد که حذف کردنش ناممکن باشد.

«بابک محررزاده» مدیر موزه کبریت ممتاز، اطلاعات بسیار دقیق و ارزشمندی از ۱۰۰ سال فعالیت این صنعت در تبریز و محصولات وابسته آن به عنوان بخشی از تاریخ ایران زمین دارد. سالن نه چندان بزرگ اما منظم و طبقه‌بندی شده موزه، مملو از وسایل کهنسالی است که یک قرن به شکلی مستمر کار کرده و محصولی مهم به یادگار گذاشته‌اند. عکس‌های روزگار دور کارخانه، بنیان‌گذاران و شجره‌نامه این خاندان پرتلاش که عمری برای حفظ و گسترش صنعت تلاش کرده‌اند، زینت‌بخش موزه کبریت ممتاز است.

به گفته او، مراحل فنی ساخت کبریت شامل دو بخش عمده «ساخت تراشه» و «کبریت‌سازی» است.

در مرحله ساخت تراشه، الوار توسط اره مدور به طول و اندازه‌های مورد نظر و مناسب بریده می‌شود.

سپس تراشه‌های بدست آمده به اندازه‌های کوچک‌تر بریده و تقسیم شده و اندازه نهایی چوب کبریت توسط دستگاه خردکن حاصل می‌شود. چوب‌های کبریت به وسیله دستگاه اشباع‌سازی اشباع شده و سپس تا رسیدن به رطوبت ۷ درصد خشک می‌شوند. پس از خشک شدن، دستگاه جداسازی تراشه‌های سالم را از تراشه‌های ناسالم جدا می‌کند.

در مرحله ساخت کبریت ابتدا تراشه‌های سالمی که جدا شده و پرداخت شده‌اند، درون دستگاه جداسازی ریخته می‌شوند. این دستگاه، دستگاه اتوماتیک ساخت کبریت نام دارد.

